

Dr Renata Marks-Bielska, dr Renata Białobrzaska

Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Konieczność inwestowania w kapitał ludzki w warunkach globalizacji

WSTĘP

Niemal wszystkie systemy oświatowe współczesnego świata eksponują wśród deklarowanych celów dążenia do tworzenia warunków równego startu dzieci i młodzieży z różnych kategorii społecznych. Deklaracje o „sprawiedliwości” systemu selekcji w oświacie, określanego jedynie przez chęci, zdolności i wkład pracy ucznia, są podstawą panującej obecnie, opartej na merytokracyjnej doktrynie zróżnicowania społecznego, liberalnej ideologii edukacyjnej. Postulat ten jest w pełni uzasadniony ekonomicznymi i cywilizacyjnymi względami rozwoju społeczeństw¹.

Globalizacja i nierozłącznie z nią związana liberalizacja stosunków ekonomicznych wzmacnia znaczenie konkurencji, a najważniejszą wartością czyni konkurencyjność (jednostek, przedsiębiorstw, gospodarek). Kto nie potrafi być odpowiednio konkurencyjny, zostaje wyłączony z gry o korzyści z globalnego rozwoju. Efektem tego jest marginalizacja grup społecznych, regionów i całych państw².

Edukacja stała się fundamentem rozwoju współczesnego świata – gospodarki opartej na wiedzy oraz społeczeństwa uczącego się. Wykształcone społeczeństwo jest „kapitałem” warunkującym realizację zarówno celów ekonomicznych, co potwierdzają teorie *human capital* i doświadczenia rozwoju tzw. państw uprzemysłowionych, jak też podstawowych praw człowieka i celów rozwoju ludzkiego³. Inwestycje w kapitał ludzki są inwestycjami długofalowymi. Stanowią

¹ K. Bujak, *Zagadnienia równości szans oświatowych w świetle przemian edukacji w Polsce lat dziewięćdziesiątych*, [w:] *Los i wybór. Dziedzictwo i perspektywy społeczeństwa polskiego*, Mat. XI Ogólnopol. Zjazdu Socjolog., Rzeszów–Tycyn 2000, CD: 91-103.

² J. Wilkin, *Globalizm i lokalizm we współczesnym rozwoju gospodarczym*, [w:] *Rozwój gospodarczy i zmiany strukturalne w ujęciu regionalnym*, Mat. międzynarod. konf. nauk., 10–12 października 1997 r., Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, 1997, 11–18.

³ *Sfera społeczna w Polsce na tle Unii Europejskiej i krajów kandydujących (wybrane zagadnienia)*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, www.bip.ress.gov.pl.

one jeden z głównych czynników pobudzających rozwój społeczno-gospodarczy i kształtujących poziom międzynarodowej konkurencji gospodarki. Inwestycje w człowieka, realizowane poprzez system badań naukowych, kształcenia oraz wychowania w rodzinie i szkole mają wymiar ekonomiczny, społeczny i kulturowy. Wymiar ekonomiczny obejmuje podnoszenie jakości najważniejszego czynnika wytwórczego, jakim jest praca ludzka.

We współczesnych gospodarkach wydajność, konkurencyjność i efektywność w coraz mniejszym stopniu zależą od materialnych czynników produkcji, a w coraz większym od zasobu wiedzy technicznej, ekonomicznej i organizacyjnej, pozwalającej tworzyć nowe technologie, produkty i usługi, od umiejętności jej wykorzystywania w gospodarce, co jest uwarunkowane poziomem wykształcenia oraz umiejętnościami innowacyjnego myślenia. Proces edukacji powinien obejmować przekazywanie wiedzy i umiejętności, wartości i wzorów społecznych oraz inspirowanie postaw twórczych, samodzielności myślenia, zdolności do ciągłego kształcenia się, otwartości i adaptacyjności do zmiennego otoczenia⁴.

W Polsce potencjał ludzki jest niedostatecznie wykształcony (tylko 28% osób w wieku 25–59 lat ma wykształcenie średnie). Badania naukowe są ograniczone w większości do ośrodków państwowych. Według ocen Komisji Europejskiej, słabo rozwinięta jest w Polsce współpraca między tymi ośrodkami a firmami prywatnymi. Nowe technologie stosowane są w ograniczonym zakresie. Taki stan rzeczy osłabia międzynarodową konkurencyjność polskiej gospodarki. Niezbędne wydaje się więc opracowanie odpowiednich strategii mających na celu poprawę jakości czynnika ludzkiego oraz rozwój krajowych zdolności technologicznych poprzez wdrażanie postępu technicznego⁵. Wobec powyższego niepokojące jest, że oświata staje się relatywnie droga, a pieniądź coraz ważniejszym środkiem selekcji w dostępie do wykształcenia, zwłaszcza na poziomie średnim i wyższym. Ma to szczególne znaczenie w woj. warmińsko-mazurskim, gdzie jednym z podstawowych problemów społecznych jest niski poziom zamożności.

⁴ *Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Polska 2025*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2000.

⁵ D. Czykier-Wierzba, *Rola czynnika ludzkiego w kształtowaniu konkurencyjności zacofanych regionów Unii Europejskiej wobec procesu globalizacji i integracji: wnioski dla Polski*, Roczn. Nauk. SERiA, Białystok 2002, T. IV, Z. 6, s. 25–32.

CZYNNIKI DETERMINUJĄCE JAKOŚĆ ZASOBÓW LUDZKICH W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

Wśród czynników rozwoju społeczno-gospodarczego ważne miejsce zajmuje problematyka przemian demograficznych. Obszar woj. warmińsko-mazurskiego zamieszkuje 1,43 mln (3,7% mieszkańców Polski). Poza tym można wyodrębnić kilka mniejszości narodowych. Największe z nich to: ukraińska, niemiecka i białoruska. Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzuje się najniższym wskaźnikiem zaludnienia w kraju.

Badania socjologiczne prowadzone w regionie potwierdzają rosnącą tendencję zjawiska migracji. Respondenci w dużym zakresie nie identyfikują się z miejscem zamieszkania. Brodziński⁶ podkreśla, że problem identyfikacji mieszkańców wsi z regionem wydaje się kluczowym, bowiem nie sposób realizować przyjętej koncepcji rozwoju nie osiągając podstawowego poziomu integracji społecznej. Należy zwrócić uwagę na fakt, że społeczeństwo w regionie ukształtowało się pod wpływem dużych ruchów migracyjnych. W efekcie ludność zakorzeniła się tutaj najwyżej od dwóch pokoleń, a ostatnia reforma administracyjna skupiła w jednym województwie grupy gmin o różnych tradycjach, więziach i potencjale.

Tylko 46% badanych, gdyby miało swobodę wyboru miejsca zamieszkania, pozostałoby w dotychczasowym środowisku, ale aż 25% badanych wyjechałoby do innego miasta w Polsce, a 16% za granicę. Chęć opuszczenia regionu deklarowały głównie osoby do 30. roku życia. Świadczy to nie tylko o niskim poziomie identyfikacji z regionem, ale i małej atrakcyjności miejsca zamieszkania. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy szukać w warunkach życia, problemach zaspokojenia podstawowych potrzeb oraz często w braku perspektyw wielu mieszkańców na lepsze jutro⁷.

W 2003 r., w stosunku do roku 2000 zmalała liczba osób zarówno w wieku przedprodukcyjnym (o 1,4% dla woj. warmińsko-mazurskiego i o 1,2% dla Polski), jak i produkcyjnym (o 0,8 dla woj. warmińsko-mazurskiego i o 1,2% dla Polski). Natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym zmalała o 0,1%, zaś dla Polski o 0,4% (tabela 1).

W woj. warmińsko-mazurskim, wskaźnik obciążenia ekonomicznego (obliczony jako stosunek ludności w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym) w 2000 r. wynosił 0,64 i był minimalnie wyższy od poziomu krajowego (0,63), natomiast w 2003 r. był identyczny dla Polski i dla analizowanego województwa i wynosił 0,59.

⁶ Z. Brodziński, *Problemy jakości w rozwoju zasobów ludzkich w województwie warmińsko-mazurskim*, Roczniki Naukowe SERiA, 2001, T. III, Z. 6, s. 143–147.

⁷ W. Przybysz, *Podstawowe problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego – ich przyczyny oraz możliwości przeciwdziałania*, Mat. z sem. regional. pt. „Współczesne i perspektywiczne problemy rozwoju Polski północnej”, Olsztyn 2002.

Tabela 1

Ludność według ekonomicznych grup wieku (%)

Lata \ Wiek		Przedprodukcyjny	Produkcyjny	Poprodukcyjny
2000	Polska	24,1	61,0	14,7
	woj. warmińsko-mazurskie	26,4	62,7	13,2
2003	Polska	22,7	62,2	15,1
	woj. warmińsko-mazurskie	25,0	61,9	13,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wykazały badania Brodzińskiego⁸, najliczniejszą grupę wśród osób w wieku niemobilnym stanowią byli pracownicy państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej (ppgr). Przybysz⁹ podkreśla, że niekorzystne tendencje pojawiające się w ostatnich latach w kraju mają również swoje odzwierciedlenie w regionie warmińsko-mazurskim. Zmniejszanie się liczby ludności poniżej 25. roku życia było nieco wyższe niż w kraju, bowiem w 2000 r. wyniosło 2,9% w stosunku do roku 1995 (w Polsce 3,2%), lecz wzrost liczby osób w wieku powyżej 65 lat był znacznie wyższy od średniej krajowej i oscylował w granicach 9,7% (w Polsce 6%), co ulokowało województwo na 15. miejscu w kraju. W 2003 r. ludność poniżej 25. roku życia stanowiła 29,8% ludności woj. warmińsko-mazurskiego (w Polsce – 33,92%), natomiast ludność w wieku powyżej 65 lat stanowiła 11,2% ludności analizowanego województwa (w Polsce – 12,96%).

Z analiz Sarnowskiego¹⁰ wynika, że wielkości takich parametrów jak: wskaźnik urbanizacji, gęstość zaludnienia i ujemne saldo migracji wewnętrznej w kierunku wieś–miasto, wskazują na wyludnianie się obszarów wiejskich i marginalizację terenów woj. warmińsko-mazurskiego. Długotrwały znaczny odpływ migracyjny, zwłaszcza ludzi młodych może doprowadzić do deformacji struktur demograficznych (tj. struktury wieku i płci w grupie 20–29 lat – jest to grupa najczęstszego zawierania małżeństw) i pogorszenia się struktury ludności wg ekonomicznych grup wieku. Niezmiernie istotny z punktu widzenia gospodarczego rozwoju województwa jest wysoki udział ludności produkcyjnej w stosunku do pozostałych grup. Zarówno w wieku produkcyjnym (18–59 lat dla kobiet i 18–64 lata dla mężczyzn), jak i mobilnym (18–44 lata) mamy więcej mężczyzn niż kobiet. Rośnie jednak liczba osób w wieku poprodukcyjnym oraz

⁸ Z. Brodziński, *Problemy...*, wyd. cyt.

⁹ W. Przybysz, *Postawowe...*, wyd. cyt.

¹⁰ J. Sarnowski, *Rola samorządu województwa warmińsko-mazurskiego w procesie zmian demograficznych zachodzących na obszarach wiejskich*, Mat. z sem. regional. pt. „Współczesne i perspektywiczne problemy rozwoju Polski północnej” Olsztyn 2002, s. 106–114.

zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Świadczy to o starzeniu się społeczeństwa woj. warmińsko-mazurskiego.

Trudności pomiaru rzeczywistego stanu zasobów ludzkich powodowane są komplikacjami metodologicznymi, wynikającymi z naturalnej wieloźródłowości cech je determinujących, a także z poziomu upośledzenia socjoekonomicznego społeczeństwa (poziom dochodów, warunki mieszkaniowe, ochrona zdrowia, aktywność kulturalna i społeczna, poziom usług komunikacyjnych i bytowych, warunki wychowania i kształcenia, warunki pracy itp.). To upośledzenie dotknęło głównie regiony rolnicze, a w szczególności te, w których dominowało rolnictwo państwowe. Przeżywają one obecnie poważne problemy społeczne i ekonomiczne. Obszary wiejskie północno-wschodniej Polski cechuje niska jakość zasobów ludzkich, która obok innych negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych i przyrodniczych czyni je upośledzonymi w stosunku do obszarów o cechach przeciwnych¹¹.

W badaniach socjologicznych zasobem określa się wszystko to, co znajduje się w dyspozycji jednostki lub grupy, kapitałem natomiast – ten zasób, który może być wykorzystany w taki sposób, że przyniesie zysk w postaci zwiększenia szans, osiągnięcia celu czy korzyści¹². Zgodnie z opiniami Giermanowskiej i Raclaw-Markowskiej¹³, młodzież może stać się kapitałem regionu, gdy jej wiedza, umiejętności i zdolności będą aktywnie wykorzystywane na regionalnym i lokalnym rynku pracy oraz w działaniach obywatelskich. Niepracujący absolwenci woj. warmińsko-mazurskiego stanowią zasób, który nie staje się kapitałem, ponieważ następuje jego stopniowa degradacja – utrata wiedzy, dezaktualizacja kwalifikacji, niemożność nabycia doświadczeń zawodowych oraz wykształcenie się biernej postawy wobec otoczenia, które utrudnia aktywność obywatelską.

Zdobywanie wykształcenia odracza moment samodzielności ekonomicznej młodego człowieka, ale potencjalnie zwiększa jego szanse na uzyskanie pracy¹⁴. Struktura osób bezrobotnych wg poziomu wykształcenia (w dniu 31.12.2003 r.), w woj. warmińsko-mazurskim kształtowała się następująco: z wykształceniem wyższym – 3,1%, ze średnim ogólnokształcącym – 6,2%, ze średnim zawodowym – 18,6%, z zasadniczym zawodowym 33,5%, z gimnazjalnym, niepełnym podstawowym i podstawowym – 38,6%. W świetle badań własnych¹⁵ można

¹¹ Z. Brodziński, *Problemy...*, wyd. cyt.

¹² A. Giza-Poleszczuk, M. Marody, A. Rychard, *Strategie i system. Polacy w obliczu zmiany społecznej*, IFiS PAN, Warszawa 2000.

¹³ E. Giermanowska, M. Raclaw-Markowska, *Kim będziemy w swoich małych ojczyznach – kim będą nasze dzieci?* „Polityka Społeczna” 2001, nr 3, s. 9–12.

¹⁴ E. Giermanowska, M. Raclaw-Markowska, *Kim...*, wyd. cyt.

¹⁵ Celem badań była ocena stanu aktualnego i perspektywy zmian sytuacji społeczno-ekonomicznej byłych pracowników państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej i ich rodzin. Badania przeprowa-

stwierdzić również, że im wyższe wykształcenie byłych pracowników państwowych przedsiębiorstw gospodarki rolnej, tym korzystniejsza jest ich obecna sytuacja zawodowa.

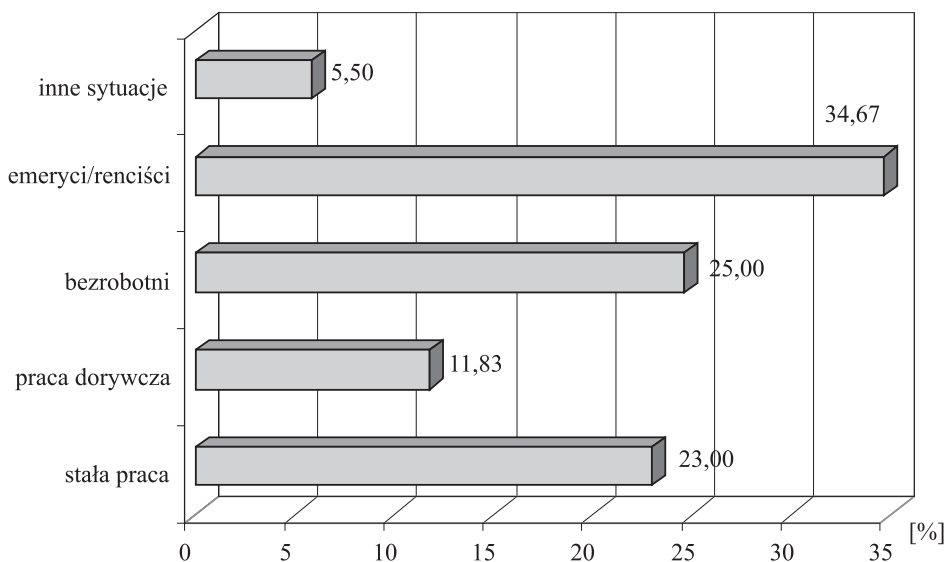
Wśród badanych mieszkańców osiedli popegeerowskich zdecydowana większość (62%) legitymowała się wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym, 24,51% zasadniczym, 12,66% średnim i policealnym oraz zaledwie 0,83% – wyższym. Poziom wykształcenia respondentów był zbliżony do poziomu wykształcenia mieszkańców wsi w regionie warmińsko-mazurskim, z wyjątkiem osób z wykształceniem wyższym, których wg danych GUS było tu 2%, wykształcenie średnie i policealne posiadało 14,30%, zasadnicze – 21,30%, a podstawowe i niepełne podstawowe – 62,40%

Sytuacja zawodowa respondentów w dniu przeprowadzania wywiadu przedstawiała się następująco (rys. 1): najwięcej osób (34,67%) było emerytami bądź rencistami, co czwarty respondent (25%) był bezrobotny, 23% posiadało stałą pracę, a 11,83% pracę dorywczą – były to najczęściej prace sezonowe (remontowo-budowlane, polowe). Do innych wskazywanych sytuacji należały: zatrudnienie na czas określony (2%), zasiłek przedemerytalny (1,83%), prowadzenie własnej działalności gospodarczej (1%), praca na okres próbny (0,33%), przebywanie na urlopie wychowawczym (0,17%), okres wypowiedzenia (0,17%).

Szans dzieci i wnuków pracowników byłych ppgr na wydostanie się ze swego rodzaju getta, jakim stały się osiedla zamieszkałe przez ich rodziców i dziadków w momencie rozwiązania wspomnianych gospodarstw, upatruje się w uzyskaniu przez młode pokolenie odpowiedniego poziomu edukacji¹⁶. Do głównych ograniczeń kształcenia dzieci i młodzieży ze środowisk popegeerowskich wg badań własnych zaliczyć trzeba barierę ekonomiczną. W gospodarstwach domowych respondentów sytuacja materialna była niezwykle trudna, bowiem aż 87,93% rodzin nie osiągało dochodów na poziomie minimum socjalnego, a prawie połowa (47,50%) nie przekroczyła pułapu minimum egzystencji. Spośród 600 ankietowanych – 63,83% deklarowało, że nie ma możliwości finansowania dalszej nauki dzieci (wnuków), 26,50% respondentów mogłoby pomóc w niewielkim

dzono w 2000 r., na terenie woj. warmińsko-mazurskiego w 6 celowo wybranych gminach (Barciany, Dąbrówno, Grunwald, Kętrzyn, Korsze, Miłakowo) w osiedlach popegeerowskich znajdujących się na obszarze działania ówczesnego Oddziału Terenowego Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa w Olsztynie. Uwzględniając liczebność branej pod uwagę populacji ustalono proporcjonalną liczbę respondentów w poszczególnych osiedlach i gminach i przeprowadzono 600 wywiadów wg opracowanego kwestionariusza.

¹⁶ L. Sołoma, *Aspiracje pracowników byłych PGR w zakresie edukacji dzieci*, [w:] *Mieszkańcy osiedli byłych pegeerów o swojej sytuacji życiowej*, Studio Poligrafii Komputerowej SQL, 2001, s. 64–87.

Rysunek 1. Sytuacja zawodowa respondentów w dniu przeprowadzania wywiadu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników badań.

stopniu, a tylko 55,0% mogłoby w pełni pokryć koszty, 4,17 % badanych problem ten nie dotyczył, nie mieli dzieci (wnuków).

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w woj. warmińsko-mazurskim, w 2000 r. wynosiło średnio 85% (w 2003 r. – 91%) przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń w kraju, co stawiało region na ostatnim miejscu w Polsce. Równie niekorzystnie przedstawiało się zróżnicowanie przeciętnych miesięcznych dochodów na osobę w gospodarstwach domowych.

Pauperyzacja i marginalność społeczna to zjawiska wpisane w strukturę społecznych nierówności związanych z nierównym dostępem do wielu funkcjonalnie ważnych obszarów ludzkiej aktywności. O skali i charakterze problemu często przesądzają strukturalne cechy lokalnego porządku społecznego, wyznaczające jednostkom obszar aktywności. Nie ulega wątpliwości, że szanse znalezienia pracy zależą zarówno od indywidualnych umiejętności jednostki, jak i struktury lokalnego rynku pracy kreującego popyt na określone zawody, od możliwości inwestycyjnych podmiotów gospodarczych czy władz samorządowych. Zdobywanie wykształcenia to nie tylko kwestia indywidualnych zdolności i aspiracji edukacyjnych młodzieży i ich rodziców, ale również dostępność do infrastruktury lokalnej w danym środowisku¹⁷.

¹⁷ K. Frieske (red.), *Marginalność i procesy marginalizacji*, IPiSS, Warszawa 1999.

Problemem kluczowym, jaki został zidentyfikowany w trakcie prac nad strategią rozwoju woj. warmińsko-mazurskiego w obszarze edukacji jest „niedostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb jednostki i rynku pracy”. Szczególnie niskie są nakłady finansowe na oświatę, odpływ zdolnych absolwentów, ograniczenia dostępności do szkół wynikające z rozproszonej i nierównomiernie rozłożonej ich sieci, znacznych dysproporcji między powiatami w sferze zasobów edukacyjnych (kadry, bazy), złego stanu dróg i braku połączeń komunikacyjnych ułatwiających dojazd do szkół. Listę zidentyfikowanych problemów uzupełniają ich skutki, takie jak: mała aktywność społeczna, wysoki poziom bezrobocia, pauperyzacja społeczna¹⁸.

PODSUMOWANIE

Globalizacja jest faktem społecznym, ekonomicznym, kulturowym i politycznym. Wydaje się, że procesy globalizacji są nieuchronne. Należałoby więc poszukiwać metod atrakcyjnego włączania się w te powszechne tendencje rozwojowe. Staje się to możliwe w warunkach jak najbardziej racjonalnego wykorzystania i inwestowania w kapitał ludzki i inne zasoby.

Województwo warmińsko-mazurskie wchodzi w skład regionu północno-wschodniego znanego w Polsce z niedoinwestowania. Wysoka stopa bezrobocia 31% (wg danych GUS z 31.03.2004 r.) jest przyczyną niskiego poziomu możliwości ludności. Konsekwencją tego są ograniczone możliwości inwestycji w kapitał ludzki. Rozwój zasobów ludzkich to kluczowa sprawa rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, bowiem od aspiracji, mentalności i kompetencji mieszkańców Warmii i Mazur zależy charakter i powodzenie pożądaných zmian. Konieczne jest więc większe wsparcie władz centralnych i lokalnych dla działań edukacyjnych podnoszących jakość zasobów ludzkich w regionie. Pozytywny jest fakt, że władze lokalne dostrzegają ten problem i starają się pozyskać środki finansowe. Finansowym wspieraniem edukacji dzieci i młodzieży z rodzin byłych pracowników ppgr zajmuje się m.in. Olsztyński Oddział Agencji Nieruchomości Rolnych. Stypendium otrzymuje ok. 8 tys. uczniów szkół średnich. Od roku akademickiego 2002/2003 w ramach realizowanego przez Agencję Nieruchomości Rolnych, Fundację Edukacyjną Przedsiębiorczości i Polsko-Amerykańską Fundację Wolności programu „Stypendia Pomostowe” oprócz uczniów szkół średnich pomocą stypendialną objęto również młodzież studiującą. W roku akademickim 2003/2004 ok. 150 studentów w woj. warmińsko-mazurskim otrzymuje stypendia.

¹⁸ Z. Brodziński, *Problemy...*, wyd. cyt.

Na uwagę zasługuje też program realizowany przez Departament Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego dotyczący poprawy szans edukacyjnych młodzieży ze środowisk wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego. Efektem wdrażania tego programu jest świadczenie pomocy stypendialnej 43 studentom i ok. 900 uczniom szkół średnich.

LITERATURA

- Brodziński Z., *Problemy jakości w rozwoju zasobów ludzkich w województwie warmińsko-mazurskim*, Roczniki Naukowe SERiA, 2001, T. III, Z. 6.
- Bujak K., *Zagadnienia równości szans oświatowych w świetle przemian edukacji w Polsce lat dziewięćdziesiątych*, [w:] *Los i wybór. Dziedzictwo i perspektywy społeczeństwa polskiego*, Mat. XI Ogólnopol. Zjazdu Socjolog., Rzeszów–Tycyn 2000, CD.
- Czykier-Wierzba D., *Rola czynnika ludzkiego w kształtowaniu konkurencyjności zacofanych regionów Unii Europejskiej wobec procesu globalizacji i integracji: wnioski dla Polski*, Roczn. Nauk. SERiA, Białystok 2002, T. IV, Z. 6.
- Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Polska 2025*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, Warszawa 2000.
- Frąckiewicz L., *Społeczno-demograficzny rozwój województwa warmińsko-mazurskiego*. Mat. z seminarium regionalnego pt. „Współczesne i perspektywiczne problemy rozwoju Polski północnej”, Olsztyn 2002.
- Frieske K., (red.), *Marginalność i procesy marginalizacji*, IPiSS, Warszawa 1999.
- Giermanowska E., Raclaw-Markowska M., *Kim będziemy w swoich małych ojczyznach – kim będą nasze dzieci?* „Polityka Społeczna” 2001, nr 3.
- Giza-Poleszczuk A., Marody M., Rychard A., *Strategie i system, Polacy w obliczu zmiany społecznej*, IFiS PAN, Warszawa 2000.
- Przybysz W., *Podstawowe problemy społeczne województwa warmińsko-mazurskiego – ich przyczyny oraz możliwości przeciwdziałania*, Mat. z sem. regional. pt. „Współczesne i perspektywiczne problemy rozwoju Polski północnej”, Olsztyn 2002.
- Sarnowski J., *Rola samorządu województwa warmińsko-mazurskiego w procesie zmian demograficznych zachodzących na obszarach wiejskich*, Mat. z sem. regional. pt. „Współczesne i perspektywiczne problemy rozwoju Polski północnej”, Olsztyn 2002.
- Sołoma L., *Aspiracje pracowników byłych PGR w zakresie edukacji dzieci*, [w:] *Mieszkańcy osiedli byłych pegeerów o swojej sytuacji życiowej*, Studio Poligrafii Komputerowej SQL, 2001.
- Sfera społeczna w Polsce na tle Unii Europejskiej i krajów kandydujących (wybrane zagadnienia)*, Rządowe Centrum Studiów Strategicznych, www.bip.ress.gov.pl.
- Wilkin J., *Globalizm i lokalizm we współczesnym rozwoju gospodarczym*, [w:] *Rozwój gospodarczy i zmiany strukturalne w ujęciu regionalnym*, Mat. międzynarod. konf. nauk., 10–12 października 1997 r., Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 1997.

The Necessity to Invest in the Human Resources in the Environment of Globalization

Summary

The paper shows that in the environment of globalization it is necessary to invest in human resources as it represents the most important factor of economic growth. The basic limitation for investments in human capital is the economic barrier. That is related to the specifics of the region as before 1990 almost 50% of agricultural land was owned by State-owned enterprises of agricultural economy employing in excess of 65,000 people. A small number of jobs in the existing economic entities and the slow process of creating new jobs results in the situation where the northeastern region of Poland suffers from unemployment the worst. Province of Warmia and Mazury is characterized by the worst labor market situation nationwide. The material situation in households of the respondents was extremely difficult, as 87.93% of the families did not generate even the income equivalent to the social minimum and almost a half of them (47.50%) had not exceeded the level of minimum existence. Over 60% of 600 respondents from post-State-owned farms communities in the province of Warmia and Mazury have no financial potential for education of their children (grandchildren). The initiatives of the local authorities aim at facilitating access of the youth from rural, particularly former State-owned farms communities to education.